

Remissvar SOU 2018:78

Ökad attraktionskraft för kunskapsnationen Sverige

Internationaliseringsutredningens slutbetänkande är en gedigen genomgång av området, som mynnar ut i kloka tankar och goda ambitioner. De konkreta förslagen i utredningen är dock inte särskilt genomgripande, det handlar mest om inkrementella förbättringar där brister uppdagats.

Högskolan önskar återknyta till sitt remissvar på delbetänkandet SOU 2018:3. I detta noterade Högskolan bland annat att en fördjupad koppling till livslångt lärande är angelägen samt att UKÄ:s bedömningar vid examenstillståndsansökningar eventuellt bör ha internationaliseringsarbete som bedömningskriterium för examenstillstånd.

Problematiska antaganden i betänkandet

Utredningen genomsyras av en i huvudsak instrumentell syn på utbildning, och högre utbildning betraktas som en vara. Båda aspekterna skulle förtjäna en betydligt mer ingående problematisering i förhållande till akademisk frihet, bildning, och andra väsentliga värden i högre utbildning.

Likaså saknas problematisering av prioriteringarna inom den svenska högre utbildningen. Ska lärosätena prioritera vad som är bäst för studenten, för lärosätet, för avnämarna, för regionen, för Sverige, eller för ursprungslandet? Individ- eller kollektivperspektiv? Tidshorisont? Behovet av arbetskraft och kompetens lyfts fram på åtskilliga ställen, liksom lärosätenas ansvar för kontakt mellan studenter och avnämare – men lärosäten har även andra uppgifter än ren kompetensförsörjning och arbetsförmedling.

När utredningen talar om ökad attraktionskraft för Sverige ger det intrycket att det är viktigare att vi *framstår* som bra än att vi faktiskt *är* bra. Detta är problematiskt; i stället kunde utredaren ha lyft fram data kring hur bra Sverige faktiskt är som kunskapsnation och utbildningsdestination – se t.ex. <https://universitas21.com/rankings>.

Det tas för givet i utredningen att internationellt inriktad utbildning alltid bedrivs på engelska. Det är rimligt att engelskan dominerar under överskådlig framtid, men möjligheterna att erbjuda studier på andra språk ska inte uteslutas. Sverige har en icke försumbar och stadigt växande skara forskare och lärare som behärskar andra världsspråk än engelska, och det skulle vara fullt möjligt att erbjuda vissa utbildningar på t.ex. kinesiska eller arabiska, vilket skulle öppna för nya målgrupper.

Djupt problematiskt i utredningen är den klivna synen på studenter från olika länder. För de flesta hitresande studenter är budskapet tydligt att det är synnerligen önskvärt att de stannar i Sverige – men om studenter från Tredje Världen sägs istället:

“*Risken för att studenter från biståndsländer stannar...*” (sid 332, kursivering tillagd). Detta klingar inte bra, även om resonemanget bakom handlar om brain drain snarare än om icke önskvärda individer.

Styrning och resurser

Styr- och resursutredningens betänkande (SOU 2019:6; STRUT), som också remissbehandlas nu, lägger förslag om avsevärda förändringar i styrning och incitamentsstruktur för lärosätena. Det är nödvändigt att utfallet av dessa två utredningar samordnas, så att de nya styrsystem som kan komma ut av STRUT-arbetet inte undergräver internationaliseringsambitionerna. Det noteras i STRUT att internationalisering är viktigt, och att Internationaliseringsutredningen finns, men ingen av utredningarna kommer med konkreta förslag om hur internationalisering ska styras och resurssättas; resursfrågan verkar ha fallit mellan utredarstolarna.

Virtuell mobilitet

Virtuell mobilitet och virtuellt nätverkande är en viktig del i internationaliseringsarbetet, liksom i det livslånga lärandet. I SOU 2018:3 tillägnades virtuell mobilitet ett eget kapitel, 7.3.2, men det berörs knappast alls i det föreliggande betänkandet och skulle behöva lyftas fram och problematiseras ytterligare.

Virtuell mobilitet ger fler studenter möjlighet att delta, till en lägre kostnad, med tidsbesparing och betydligt lägre miljöbelastning jämfört med fysisk mobilitet, vilket står i bättre samklang med Agenda 2030 än fysisk mobilitet.

Vid Högskolan Dalarna har inslag av virtuella mobiliteten i kurser fungerat väl, även som examinerande moment. Om ett gemensamt incitament finns för virtuell mobilitet vid ett svenskt och ett utländskt lärosäte kan avtal skrivas mellan lärosätena om virtuell mobilitet i olika kurser. För att lyfta möjligheterna med virtuell mobilitet bör den dock förtydligas. - Hur kan den gemensamma plattformen bidra till att ett internationellt lärosäte ska ställa sig positivt till att idka virtuell mobilitet med ett svenskt lärosäte? Har andra länder i Europa och utanför Europa samma intention som Sverige har om virtuell mobilitet? Kommer virtuell mobilitet att erkännas som del av internationaliseringsarbetet, i utvärderingar, granskningar och i statistik både nationellt och internationellt? Kommer resurser att tilldelas för utveckling av nätbaserat lärande och IT som stöd i uppbyggnadsskedet av virtuell mobilitet som incitament för att ett partneruniversitet att idka virtuell mobilitet med svenskt lärosäte?

Virtuell mobilitet kan också användas för att nå grupper för vilka fysisk mobilitet inte är ett realistiskt alternativ. Exempel som vi vill framhålla är de utbildningar av barnmorskeutbildare som Högskolan Dalarna bedriver i Somaliland och Bangladesh, med medel från SIDA respektive FN. Här erhålls en mycket god utväxling på biståndsmedel till kompetensutveckling på plats, betydligt kostnadseffektivare än stipendiemedel till fysisk mobilitet för ett fåtal studenter. Högskolan Dalarna har också en omfattande verksamhet med nätutbildning inom moderna språk, och studenterna inkluderar såväl sjömän i Stilla Havet som Kriminalvårdens klienter.

Förslag: uppdra till UHR att koordinera arbetet med att utveckla digitala verktyg för en stärkt online-internationalisering. Här skulle Högskolan kunna bli ledande i Sverige och även i en sådan utveckling på EU-nivå. Medelstilldelning till svenska lärosäten för stöd i uppbyggnadsskedet av virtuell mobilitet, både tekniskt och pedagogiskt, hos partneruniversitet skulle öka attraktionskraften.

Samverkan med Migrationsverket

Det vore mycket positivt att förkorta handläggningstid och förenkla ansökningsförfarandet för inresande studenter, både avgiftsbelagda studenter och utbytesstudenter, så som föreslås. De föreslagna åtgärderna förefaller ändamålsenliga.

Det är också väsentligt för Sveriges attraktivitet som kunskapsnation att på motsvarande sätt förenkla ansökningsförfarandet och handläggningstiden för gästdoktorander och gästforskare; deras medverkan i utbildning och forskning är en stark kvalitetshöjande faktor.

Vad som behöver säkerställas är dock att det tilldelas tillräckliga resurser för införandet av certifieringssystemet vad gäller kvalitetssäkring av lärosätenas bedömning av studieavsikt, samt att tillräckliga resurser tillförs lärosätena för att säkerställa att det föreligger god kompetens vid lärosätet för genomförandet av utredningar gällande inresande studenters studieavsikt/uppehållstillstånd givet komplexiteten i dessa bedömningar.

Migrationsverkets föreslagna tillgång till LADOK ser vi som relativt oproblematisk; uppgifterna är offentliga och i normalfallet inte känsliga.

Om målsättningen är att kunna attrahera och sedan behålla högt kvalificerade individer i landet måste även problemet med kompetensutvisningar för anställda lösas, annars blir det svårt att rekrytera/behålla excellenta akademiker och få studenter att stanna kvar efter examen.

För att studenter ska ha realistiska möjligheter att stanna kvar och arbeta i Sverige efter examen, behöver uppehållstillstånd för studier beviljas för längre tid än vad som nu är praxis, så att studenter får ett antal månader på sig att hitta jobb och få igenom ett arbetstillstånd efter examen. Även under studietiden bör uppehållstillstånd beviljas för något längre perioder än exakt läsårets längd även för ettåriga utbildningar; uppehållstillstånd för mer än 12 månaders vistelse ger möjlighet till folkbokföring, vilket i sin tur har mycket stort praktiskt värde för studenten i allt från bankaffärer till svenskstudier. Dessutom kan enstaka omtentor vålla studenten stora svårigheter om omtentatillfället infaller efter att uppehållstillståndet gått ut.

Förslag: Bevilja i normalfallet uppehållstillstånd för studier för en period från en månad innan kursstart, till sex månader efter utbildningens slut, dock minst 13 månader totalt.

Stipendier, antagningssystem m.m. för betalande studenter

Den föreslagna ökningen av stipendiemedel som tilldelas lärosäten från 60 mnkr till 120 mnkr är mycket välkommen. Eftersom antalet betalande studenter vid svenska lärosäten har mer än fördubblats sedan 2011 när avgifterna infördes kommer ökningen fortfarande innebära att det finns en sämre chans att få stipendium nu än vad det gjorde mellan 2011 och 2013. En ytterligare ökning utöver den föreslagna går därför att motivera.

Men även om ambitionerna att på olika sätt öka volymen stipendier för avgiftsskyldiga studenter är lovvärd, är den föreslagna finansieringen, genom omfördelning från utbildning för icke avgiftsskyldiga studenter, problematisk. Att använda takbeloppsmedel direkt till stipendier naggas på utbildningskvaliteten, medan sänkta takbelopp för att finansiera utökade stipendier istället minskar tillgången på utbildning för icke betalande studenter.

Att ha en central kanal in (www.universityadmissions.se) är dock en stor tillgång för Sverige och gynnar alla lärosäten, och detta bör därför utvecklas. Sverige som varumärke har betydligt bättre förankring i världen än något enskilt svenskt lärosäte. Dock har sajten svagheter.

På sidan 179 redogörs förtjänstfullt för flera problem som uppstår under ansökningsprocessen. Ett viktigt problem utelämnades dock av utredningen och det är att portalen www.universityadmissions.se inte är anpassad för att kommunicera tydligt och modernt med sökande. Det är endast startsidan som är mobilanpassad – de viktiga informationssidorna som förklarar vad som måste göras är svårnavigerade på en mobil. Sökfunktionen ger endast ibland resultat som matchar sökningen och även när rätt resultat kommer fram, blir det otydligt om det är uppdaterad information eftersom sökresultaten kan vara daterade ända tillbaka till 2013.

Portalerna skulle behöva göras om från grunden med fokus på att kommunicera tydligt till sökande var de befinner sig i processen samt vilka av de dokument som de har skickat in som har granskats och godkänts av VO. Även det underliggande systemet NyA skulle behöva anpassas för att bättre hantera utländska sökande med heterogena meriter. Portalerna (och dess snarlika svenskspråkiga systersajt) fungerar adekvat för svenska studenter som redan är bekanta med grunderna i det svenska antagnings-systemet, och vars meriter redan är automatimporterade, men det fungerar dåligt för studenter utan den bakgrundskunskapen.

Blir det tillräckligt konkret vad lärosätena ska göra?

Plattformen för internationalisering är väl beskriven (syfte, mål, organisation, finansiering, mm) i slutbetänkandet. Rekommendationer vad lärosäten bör göra och utveckla är också i stor utsträckning tydligt framskrivna. Samverkan och samarbete mellan lärosätena och plattformen ska ge ett värdefullt utbyte åt båda håll, vilket också är tydligt i betänkandet. Vidare förväntas också lärosätena vara med och påverka verksamhetens inriktning (s. 111). Konsekvensen av utebliven eller svag koppling mellan lärosäten och plattform är belyst ”Konsekvensen kan annars bli att utlandskontoren tappar sin relevans för svenska aktörer och att utlandskontorens potential inte utnyttjas fullt ut” (s. 125). Här efterlyses dock förtydliganden eller förslag på hur ett arbete mellan lärosäten och plattform ska organiseras, bedrivas och finansieras. Detta arbete är mycket centralt och bör inte vara beroende på respektive lärosätets etablerande av specifika kontakter mot plattformen och dess styrgrupp. Två representanter från lärosätena föreslås utgöra medlemmar i den styrgrupp som skapas till plattformen. Dessa kan möjligen utgöra en naturlig kontakt mellan lärosäten och plattform men hur denna bas ska se ut och vilken typ av verksamhet som ska bedrivas behöver förtydligas.

På sikt behöver lärosäten, i olika stor utsträckning, antagligen stöd i *hur* de kan använda plattformen och utlandskontoren för sitt eget lärosätets ändamål (se t.ex. s. 112) och hur de kan använda den nationella utlandsbaserade närvaron för att marknadsföra sig själva (se t.ex. s. 134–135). Här betonas också värdet av en nationell samordning mellan lärosäten. Är denna samordning viktig bör slutbetänkandet också lyfta fram hur eller förslag på hur den kan organiseras och vem som leder det arbetet.

En central fråga som bör beaktas är distinktionen kvalitet – kvantitet, dvs att mängden utlandskontor och antalet verksamma vid dessa kontor är underordnat kvaliteten.

Relationen mellan lärosäten och den centrala organisation som föreslås? Hur beaktas små lärosätens intressen? Kontaktytor?

Kvalitet i utbildningen som marknadsföringsinstrument borde lyftas och här kan man med fördel lyfta behov av mer tvärvetenskaplig utbildning och forskning för att möta dagens och framtidens samhällsutmaningar.

Att stärka samverkan är viktigt både ur kompetensförsörjningsperspektiv men också ur ett innovationsperspektiv (s102-104), men i denna samverkan är det viktigt att framhålla vikten av att bevara akademiska frihet och det självbestämmande vi har

såsom högskola. Det finns inget problematiserande alls av detta i betänkandet och detta är ett problem. Detta gäller också i diskussionen om kunskapsdiplomati (s 100-102) där man lyfter utbildning som en del av en nations 'mjuka makt' (soft power, i.e. utbildning, kultur, ekonomi etc vs hard power, i.e. militära medel). Det här är begrepp som är vanliga i statsvetenskaplig litteratur och speciellt internationella och utrikespolitiska relationer där det då handlar om möjligheter att påverka andra (i detta fall i utbildningshänseende och utländska lärosäten och andra aktörer). I diskussionen uttalas vikten att varje lärosäte blir en kunskapsdiplomatisk 'bastion' som 'innebär användningen av utbildning, gemensamt kunskapsskapande och tillämpning för att bygga och utveckla relationer mellan länder' (s 101). Ur ett nationellt perspektiv är texten lite häpnadsväckande eftersom det faktiskt implicit uttrycks att varje lärosäte, tillsammans med regionala samverkansaktörer ska, såsom en regional utrikespolitisk aktör, lobba för sina egna intressen samt i de fall där det är nödvändigt 'måste egenintresset ibland stå tillbaka till förmån för ömsesidiga intressen och nyttor för alla parter eller länder' (s 101). Detta är problematiskt ur ett nationellt **sammanhållningsperspektiv**, men framför allt därför att centrala värden som akademisk frihet och autonomi synbarligen bortses från. Inte minst vid samverkan med partners i länder där mänskliga rättigheter riskerar att kränkas kan det inte bara få handla om att balansera intressen mellan partners. Någon form av 'code of conduct' eller liknande kan behövas för samverkan i problematiska länder.

Kommenterad [AP(1): sammanhållningsperspektiv

Idén med att stärka svensklektorernas position som del i att marknadsföra Sverige, samtidigt som man stärker humanioramiljön, är bra (s. 136). Detta förslag skulle med fördel kunna utvecklas till att inkludera även andra språk, där språklektoraten då också skulle kunna innebära att vi stärker banden och formar strategiska partnerskap i de aktuella länderna och regionerna som också då utvecklar och höjer kvaliteten i våra utbildningar och i vår forskning. Språklektoraten skulle då kunna bidra till en mer aktiv internationalisering och stärkt relationsskapande och marknadsföring av Sverige som en mångkulturell arena där det globala möter det lokala och hur detta kan utvecklas med relevans både för utbildning och forskning.

Att både attrahera och hålla kvar studenterna efter sina studier här förutsätter, förutom föreslagna förbättringar kring Migrationsverkets hantering, även bättre praktik/arbetsplatsförlagda moment, bättre svenskundervisning och bättre möjligheter för studenten att kombinera studier i svenska med den primära utbildningen. Kompletterande svenskundervisning bör kunna erbjudas utan extra studieavgift utöver det studenten redan betalar, vilket kräver ett resurstillskott till lärosätena och en ändring i regelverket.

* * *

Remissen har handlagts av Sverker Johansson, senior rådgivare, Susanne Corrigox, internationaliseringssamordnare, Michael Oppenheimer, utvecklingsledare, Kristofer Sidenvall, universitetsadjunkt, Anna Parkhouse, avdelningschef, Roger Melin, universitetslektor, Albina Pashkevich, universitetslektor och Tom Edoff, studentkårsordförande.

HÖGSKOLAN DALARNA

Jörgen Elbe
Prorektor

